

**CYNGOR BWRDEISTREF SIROL
RHONDDA CYNON TAF**

GRŴP LLYWIO'R CABINET AR FATERION Y GYMRAEG

Cofnodion o gyfarfod y Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg a gynhaliwyd Dydd Mercher, 9 Hydref 2019 am 10.00 am ym Ystafell Bwllgor 1, Y Pafiliynau, Parc Hen Lofa'r Cambrian, Cwm Clydach, Tonypany CF40 2XX.

Y Cyngorwyr Bwrdeistref Sirol - Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg Aelodau oedd yn bresennol:-:-

Y Cyngorydd G Hopkins (Cadeirydd)

Y Cyngorydd J Rosser Y Cyngorydd R Bevan
Y Cyngorydd M Webber Y Cyngorydd J James

Swyddogion oedd yn bresennol

Mr C Hanagan, Cyfarwyddwr Gwasanaeth y Gwasanaethau Democraidd a Chyfathrebu
Ms G Davies, Cyfarwyddwr Addysg a Gwasanaethau Cynhwysiant
Ms W Edwards, Cyfarwyddwr Gwasanaeth – Gwasanaethau yn y Gymuned
Mr S Gealy, Rheolwr Gwasanaethau Cymraeg
Mr B Harries, Rheolwr y Gwasanaethau Ieuenctid
E Siôn, Menter Iaith

1 Croeso ac Ymddiheuriadau am Absenoldeb

Croesawodd y Cadeirydd yr Aelodau i gyfarfod Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg.

Daeth ymddiheuriad am absenoldeb gan Gyngorydd y Fwrdeistref Sirol E. Stephens.

2 Datgan Buddiant

Yn unol â Chod Ymddygiad y Cyngor, doedd dim datganiadau o fuddiant ynglŷn â'r agenda.

3 Cofnodion

PENDERFYNWYD cymeradwyo cofnodion o gyfarfod y Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg a gynhaliwyd ar 29 Ebrill 2019.

4 Gwasanaeth Ymgysylltu a Chyfranogiad Ieuenctid – Cynnydd o ran cyflwyno'r Gymraeg

Gyda chymorth cyflwyniad PowerPoint, rhoddodd Rheolwr y Gwasanaethau Ieuenctid drosolwg cynhwysfawr o'r cynnydd cadarnhaol a wnaed o fewn y

Gwasanaethau Ymgysylltu a Chyfranogiad leuenctid mewn perthynas â'r Gymraeg.

Cafodd y Grŵp Llywio wybodaeth ynglŷn â nifer y staff a'r rheiny sy'n rhugl yn y Gymraeg; y gweithgareddau a'r prosiectau dwyieithog a gynigir yn ystod y dydd, gyda'r nos ac yn ystod y gwyliau; a'r gwahanol lefelau o gefnogaeth a gynigir i bobl ifanc sy'n dymuno manteisio ar wasanaethau trwy gyfrwng y Gymraeg.

Rhoddodd y swyddog wybodaeth am gryfderau'r gwasanaeth, ac roedd y grŵp yn falch o glywed fod pob is-faes gwasanaeth yn cynnwys o leiaf un siaradwr Cymraeg. Roedd y swyddog hefyd yn falch o sôn am gyllid ychwanegol, a arweiniodd at benodi pedwar Swyddog Iechyd Meddwl a Lles newydd, gydag un ohonynt yn gallu cyfathrebu trwy gyfrwng y Gymraeg. Nododd yr Aelodau bwysigrwydd y rôl a'r angen i bobl ifanc gael gafael ar y gefnogaeth yn yr iaith sydd orau ganddyn nhw.

Tynnodd y swyddog sylw'r Grŵp at ganlyniadau'r arolwg 'Eich Llais', sy'n nodi bod 26.8% o'r disgyblion yn yr 17 ysgol yn RhCT yn gallu siarad Cymraeg. Serch hynny, dim ond 2.7% o'r rheiny sy'n defnyddio'r iaith y tu allan i'r ysgol. Cafwyd trafodaethau ynghylch y cwestiynau 'eang' a ofynnwyd yn ystod yr arolwg, gyda'r Fenter Iaith yn nodi bod cwestiynau wedi'u haralleirio neu gwestiynau dilynol yn aml yn darparu data mwy eglur a chryno. Ychwanegwyd bod ffigurau yn portreadu darlun mwy cadarnhaol o'r defnydd o'r Gymraeg gan bobl ifanc yn ystod arolygon diweddar a gynhaliwyd gan y Fenter Iaith. Fodd bynnag, cydnabuwyd pa mor anodd yw hi i goladu data o'r fath, gyda'r Aelodau a'r swyddogion yn cytuno bod diffyg hyder wrth hunan-ddadansoddi eu defnydd yn fater allweddol i lawer o ddysgwyr.

Trafododd yr Aelodau seicoleg cyfathrebu trwy gyfrwng y Gymraeg, gan nodi bod pobl ifanc yn aml yn dewis cymdeithasu yn Saesneg, waeth faint o Gymraeg maen nhw'n ei wybod. Cytunon nhw fod diwylliant yr iaith mewn sawl rhan o'r de yn parhau i fod yn her wrth hyrwyddo'r iaith, gan fod llawer o bobl yn RhCT yn ystyried cyfathrebu drwy gyfrwng y Gymraeg yn rhwystr.

Serch hynny, roedd y Grŵp Llywio yn falch o nodi'r cynnydd o ran peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg mewn maes gwasanaeth mor allweddol. Manylodd y cyflwyniad ar lawer o gyfleoedd sydd ar gael, sy'n annog pobl ifanc i wella eu sgiliau iaith yn raddol ar ystod o wahanol oeddrannau.

Diolchodd y Cadeirydd i'r swyddog am y cyflwyniad. **PENDERFYNWYD** nodi'r diweddariad.

5 Newid i Drefn yr Agenda

Cytunodd y Grŵp Llywio y byddai'r agenda yn cael ei hystyried mewn trefn wahanol yn unol â'r manylion yn y cofnodion isod.

6 Strategaeth Hybu'r Gymraeg – Adroddiad Cynnydd

Darparodd y Cyfarwyddwr Gwasanaeth - Gwasanaethau'r Gymuned drosolwg i Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg o gyflawniad y Cyngor yng nghydestun Cynllun Gweithredu Strategaeth Hybu'r Gymraeg, a gafodd ei chymeradwyo ar 25 Ionawr 2017.

Cyflwynodd y Cyfarwyddwr Gwasanaeth gefndir y Strategaeth i'r Grŵp Llywio. Dywedodd fod y Cynllun wedi'i ddatblygu o dan Adran 145 o'r Hysbysiad Cydymffurfio a gafodd ei gyhoeddi o dan adran 44 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 a'i ddatblygu yn ystod 2016 mewn partneriaeth â Sbectwm, Menter Iaith, Gwasanaethau'r Cyngor ac Aelodau Etholedig.

Cafodd yr Aelodau eu hatgoffa bod y Cynllun Gweithredu wedi'i rannu'n ddwy ran a bod yr holl weithgareddau a thargedau yn cael eu dyrannu ar draws nifer o wahanol themâu. Mae Rhan 1 o'r Cynllun Gweithredu yn amlinellu'r gweithgareddau a'r targedau y mae'r Cyngor yn gyfrifol am eu cyflawni naill ai trwy ddarparu'n uniongyrchol neu drwy gomisiynu gwasanaethau gan sefydliadau partner. Mae Rhan 2 yn amlinellu'r gweithgareddau a'r targedau y mae aelodau'r Fforwm Iaith yn gyfrifol am eu cyflawni o dan eu cytundebau cyllido cyfredol gyda Llywodraeth Cymru.

Siaradodd y Cyfarwyddwr Gwasanaeth am y camau cadarnhaol a gafodd eu cymryd o fewn RhCT i fwrw'r targedau yn yr adroddiad, gan gyfeirio at Atodiad 1, lle mae'r cynnydd yn erbyn targedau ar gyfer pob maes gwasanaeth unigol wedi'u nodi'n fanwl. Roedd yr Aelodau'n falch o glywed am y cynnydd sylweddol sydd wedi'i wneud gyda rhai themâu, gyda rhai targedau wedi'u cyflawni eisoes o fewn eu hamserlenni. Roedd y Cadeirydd yn arbennig o falch o'r cynnydd a nodwyd mewn perthynas â'r ddarpariaeth Dechrau'n Deg, a dywedodd ei fod wedi bod yn dyst i wers nofio a gafodd ei chynnal trwy gyfrwng y Gymraeg yn ddiweddar.

Nodwyd bod gwella'r cynnig i staff a'u helpu i fanteisio ar yr hyfforddiant sydd ar gael yn elfen allweddol o'r strategaeth. Roedd y Cyfarwyddwr Gwasanaeth yn falch o gadarnhau bod llawer o staff yn manteisio ar yr hyfforddiant, p'un ai fel dysgwr newydd neu fel siaradwr â diffyg hyder. Esboniodd fod Llywodraeth Cymru bellach wedi cyflwyno hyfforddiant wedi'i ariannu ar gyfer Cymraeg Gwaith/Work Welsh.

Aeth yr aelodau ymlaen i drafod yr heriau y mae'r Cyngor yn dal i'w hwynebu, a chodwyd pryder ynglŷn â'r cam gweithredu sy'n caniatáu i'r Cyngor gyflwyno'r Gymraeg fel prif gyfrwng addysgu yn y Cyfnod Sylfaen mewn rhai ysgolion cynradd cyfrwng Saesneg. Dywedodd y Cyfarwyddwr Gwasanaeth fod llawer o'r targedau wedi'u cydnabod yn rhai uchelgeisiol yn ystod y cam datblygu, a bod rhai yn profi i fod felly yn ymarferol am amryw resymau. Cytunwyd bod angen aralleirio rhai nodau yn y Cynllun.

Cafwyd trafodaeth ynghylch datblygiadau cynllunio yn y dyfodol a'r angen am ysgolion newydd yn sgîl hynny. Siaradodd un Aelod am ei ward ei hun, gan nodi er ei bod hi'n gadarnhaol bod y cynlluniau'n cynnwys y ddarpariaeth ar gyfer ysgolion cyfrwng Cymraeg, roedd pryder bod galw uwch am ysgolion cyfrwng Saesneg neu ddwyieithog. Nodwyd bod yn rhaid i Gynllun Datblygu Lleol cyfredol yr Awdurdod roi sylw dyledus i nodyn cyngor technegol er mwyn ystyried effaith cynllunio ar y Gymraeg, ond gwnaeth nifer o Aelodau sylwadau am yr angen am sicrhau bod cydbwysedd a'r ddarpariaeth gywir ar gael i ateb y gofynion pob ardal unigol. Dywedodd yr Aelod o'r Cabinet ar faterion Addysg ei bod hi'n anodd ystyried ffactorau annisgwyl, er bod rhagamcanion yn cael eu hystyried yn rhan o ddatblygiadau cynllunio.

Manteisiodd Rheolwr Gwasanaeth Uned Gwasanaethau'r Gymraeg ar y cyfle i roi gwybod i'r Grŵp Llywio am newidiadau diweddar i reoliadau'r Gymraeg, gyda

Llywodraeth Cymru yn cynnig ystod darged ar gyfer Awdurdodau Lleol mewn perthynas ag addysg cyfrwng Gymraeg. Dywedodd y swyddog y byddai'r Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg newydd yn cwmpasu cyfnod o ddeng mlynedd, a rhoddodd sicrwydd i'r Aelodau y byddai'n cyd-fynd â'r Strategaeth Hybu er cysondeb.

Diolchodd y Cadeirydd i'r swyddog am yr adroddiad cynhwysfawr, gan ychwanegu ei bod yn bleser gweld faint o waith sydd wedi cael ei wneud i sicrhau bod y Cyngor yn bwrw'i darged. Yn dilyn trafodaeth, **PENDERFYNWYD:**

- a) Cydnabod cynnwys yr adroddiad;
- b) Cymeradwyo'r gwaith o fwrw ymlaen â'r Cynllun Gweithredu yn amodol ar ychwanegu camau pellach i fynd i'r afael â meysydd o flaenoriaeth sydd angen eu gwella. Mae'r rhain wedi'u nodi yn yr adroddiad;
- c) Bod adroddiad Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg yn cael ei gyflwyno i gyfarfod Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg yn y dyfodol.

7 Rhestr o Enwau Lleoedd Safonol Comisiynydd y Gymraeg

Rhoddodd Rheolwr Gwasanaeth, Uned Gwasanaethau'r Gymraeg ragor o wybodaeth i Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg am y Rhestr o Enwau Lleoedd Safonol Cymru a gafodd ei chyhoeddi gan Gomisiynydd y Gymraeg ym mis Gorffennaf 2018, a chyfrifoldebau'r Cyngor mewn perthynas â hyn.

Aeth y Swyddog ati i atgoffa'r Aelodau o'r drafodaeth hir ynglŷn â'r materion cymhleth o ran mabwysiadu Rhestr o Enwau Lleoedd Safonol y Comisiynydd a gafwyd yng nghyfarfod y Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg ar 10 Hydref 2018. Yn ystod y cyfarfod, cytunodd yr Aelodau, gyda chytundeb Aelodau'r Cabinet, y byddai Cadeirydd y Grŵp yn gofyn am gadarnhad ysgrifenedig gan Gomisiynydd y Gymraeg o'r rhesymeg y tu ôl i'r rhestr cyn cynnal unrhyw ymgynghoriad â chymunedau lleol. Roedd gohebiaeth ddilynol gan swyddfa'r Comisiynydd yn gofyn i'r Cyngor oedi cyn dechrau unrhyw ymgynghoriad. Ymatebodd Cadeirydd Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg i Gomisiynydd y Gymraeg gan gytuno na fyddai'n ddoeth bwrw ymlaen ag unrhyw ymgynghoriad ar sail y rhestr sydd wedi'i chyhoeddi ar hyn o bryd.

Hysbyswyd yr aelodau, yn dilyn y penderfyniad uchod, bod rhestr ddiwygiedig o enwau lleoedd safonol wedi'i chyhoeddi gan y Comisiynydd a'i bod ger eu bron. Mae'r rhestr yn cynnwys rhywfaint o fanylion a rhesymeg ynglŷn â'r argymhellion.

Roedd yr Aelodau'n unfrydol yn eu teimladau tuag at fabwysiadu unrhyw un o'r newidiadau a argymhellir i'r enwau lleoedd yn RhCT, gan nodi mai trigolion pob ardal unigol fyddai'n penderfynu ar ei enw. Teimlai'r Grŵp Llywio, er y gallai newid bach i enw lle fod yn fater dibwys i'r Aelodau, mae modd iddo fod yn fater arwyddocaol i'r unigolion sy'n byw yn yr ardal.

Yn dilyn ystyriaeth, **PENDERFYNODD Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg:**

- a) Argymhell bod y Cabinet yn gwrthod mabwysiadu'r Rhestr o Enwau Lleoedd Cymru fel sy'n berthnasol i Rhondda Cynon Taf. Nes y caiff penderfyniad ei wneud ynglŷn â hyn, bydd y Cyngor yn parhau i ddefnyddio'r enwau lleoedd sydd wedi'u nodi yn Rhestr Tir ac Eiddo Lleol Rhondda Cynon Taf.
- b) Yn amodol ar gymeradwyaeth y Cabinet i'r argymhelliad uchod, bydd Cadeirydd Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg yn ysgrifennu at Gomisiynydd y Gymraeg yn amlinellu safbwynt yr Awdurdod Lleol ac yn gofyn i'r ffurfiau cyfredol o enwau lleoedd sy'n berthnasol i Rhondda Cynon Taf gael eu defnyddio ar wefan y Comisiynydd.

Daeth y cyfarfod i ben am 11.45 am

**Cllr G Hopkins
Cadeirydd.**